

MICHAŁ PRUSEK

Uzasadniona wątpliwość co do poczytalności skazanego jako przesłanka zasięgnięcia opinii biegłych psychiatrów w postępowaniu karnym wykonawczym

Justified Doubt as to the Sanity of the Convicted Person as a Condition for Seeking the Opinion of Expert Psychiatrists in Executive Criminal Proceedings

The author's aim is to answer the question in which cases the court in executive proceedings is obliged to consult expert psychiatrists due to doubts about the sanity of the convicted person. The article begins by defining the scope of the above-mentioned doubts as a prerequisite for obligatory defense in executive proceedings. Then the article discusses the opinion of expert psychiatrists given at the earlier stages of the case and its influence on the compulsory defense at the final stage of the criminal trial. Considerations on the limitation of the judicial independence of a court in executive proceedings complete the discussion.

MICHAŁ PRUSEK, doktor nauk prawnych, Uniwersytet Opolski,
ORCID – 0000-0002-4652-5529, e-mail: michal_prusek@wp.pl

SŁOWA KLUCZOWE: wątpliwość co do poczytalności, obrona obligatoryjna, badania psychiatryczne skazanego, biegły w postępowaniu wykonawczym, samodzielność jurysdykcyjna

KEYWORDS: doubt as to sanity, obligatory defense, psychiatric examination of the convict, expert in executive proceedings, jurisdictional independence

Uzasadniona wątpliwość co do poczytalności oskarżonego zgodnie z art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k.^[1] w brzmieniu przed dniem 1 lipca 2015 r. stanowiła jedną z podstaw obrony obligatoryjnej w procesie karnym. Powstanie rzeczowej wątpliwości z jednej strony wymagało ustanowienia obrońcy z urzędu, jeżeli oskarżony nie korzystał z pomocy obrońcy z wyboru, z drugiej natomiast obligowało organy procesowe do zasięgnięcia opinii dwóch biegłych psychiatrów w zakresie stanu zdrowia psychicznego oskarżonego. Nowelizacją wrześnieową^[2] rozszczępiono podstawę z art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. na dwie autonomiczne podstawy:

1. uzasadnioną wątpliwość, czy zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem przez oskarżonego nie była w czasie popełnienia czynu wyłączona lub w znacznym stopniu ograniczona,
2. uzasadnioną wątpliwość, czy stan zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny.

Wskazane podstawy zawarto kolejno w pkt 3 i 4 art. 79 § 1 k.p.k. W tym zakresie poprzez nowelizację wrześnieową usunięto z przepisów k.p.k. budzące kontrowersje pojęcie wątpliwości co do poczytalności oskarżonego. Jednocześnie wyrażono aprobatę wobec interpretacji omawianej podstawy w orzecznictwie^[3].

---

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 534).

² Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r., poz. 1247).

³ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 870, Sejm VII kadencji (<https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=870>). [dostęp: 26.10.2021]; Sławomir Steinborn, „Komentarz do art. 79”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. Sławomir Steinborn (Warszawa: LEX/el., 2016), teza 6; Małgorzata Zimna, „Kształtowanie się instytucji obrony obligatoryjnej w świetle ostatnich zmian kodeksu postępowania karnego” *Ius Novum*, nr 4 (2015): 41-42; postanowienie SN z dnia 29 czerwca 2010 r., I KZP 6/10, OSNKW, nr 8 (2010), poz. 65. Zob. też Uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 21 stycznia 1970 r., VI KZP 23/69, OSNKW, nr 2-3 (1970), poz. 15; Damian Krakowiak, *Sprawca niepoczytalny w procesie karnym* (Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2018), 218.

Nowelizacja wrześniowa nie zmieniła jednak art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w.^[4], który w sposób tożsamy z poprzednią redakcją art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. uzależnia obronę obligatoryjną od uzasadnionej wątpliwości co do poczytalności skazanego^[5]. Tym samym na gruncie k.k.w. aktualna pozostaje problematyka omawianej podstawy obrony obligatoryjnej. Trudności z interpretacją i stosowaniem art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. pogłębia konieczność uwzględnienia charakterystyki postępowania wykonawczego względem poprzednich stadiów postępowania karnego, w tym także swoistej autonomii prawa do obrony z art. 8 k.k.w. Ocena zaistnienia wątpliwości co do poczytalności skazanego stanowi jednak dopiero wstęp do rozważań, czy w przypadku ziszczenia się podstaw obrony obligatoryjnej z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. organ zobligowany jest zasięgnąć opinii biegłych psychiatrów.

Oprócz odrębności postępowania wykonawczego, rozstrzygnięcie zasygnalizowanej kwestii może dodatkowo utrudniać okoliczność wydania stosownej opinii w oparciu o art. 202 § 1 k.p.k. w poprzednich stadiach postępowania. Powyższe względy leżą u podstaw rozbieżności poglądów w zakresie obowiązku zasięgnięcia opinii biegłych psychiatrów w przypadku zaistnienia podstawy obrony obligatoryjnej z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. Dostrzegalne są co najmniej dwa przeciwstawne stanowiska: obligujące do zasięgnięcia opinii biegłych w sposób tożsamy, jak w przypadku art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k.^[6] oraz zwalniające ze wspomnianego obowiązku^[7]. Aby jednak dokonać właściwej oceny zasadności poglądów konieczna wydaje się szersza analiza podstawy z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w.

---

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 53).

⁵ Zob. też Jacek Kosonoga, „Przesłanki obrony obligatoryjnej w postępowaniu wykonawczym”, [w:] *Pozbawienie wolności – funkcje i koszty. Księga Jubileuszowa Profesora Teodora Szymanowskiego*, red. Maria Niełacznna et. al. (Warszawa: Wolters Kluwer, 2013), 534; Damian Krakowiak, *Uzasadniona wątpliwość co do poczytalności skazanego w postępowaniu wykonawczym. Glosa do postanowienia SN z dnia 29 października 2015 r., II KK 280/15 r.* (Warszawa: LEX/el., 2016), teza 2.

⁶ Krzysztof Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2018), 91.

⁷ Kazimierz Postulski, *Obrona obligatoryjna w postępowaniu wykonawczym z powodu ograniczonej poczytalności. Glosa do postanowienia SN z dnia 29 października 2015 r., II KK 280/15* (Warszawa: LEX/el., 2016), teza 5 i 6. Por. postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2013 r., II KK 323/13, LEX nr 1405158; Jerzy Lachowski, „Komentarz do art. 8”, [w:] *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. Jerzy Lachowski (Warszawa: C.H. Beck, 2021), 54; postanowienie SN z dnia 3 września 2015 r., V KO 43/15, Legalis nr 1326455; Janusz Konecki, *Niepoczytalny sprawca czynu zabronionego w postępowaniu karnym* (Warszawa: Difin, 2015), 228.

Sporo trudności przysparza określenie pojęcia poczytalności. Zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 1968 r.^[8] relevantny dla uzasadnionej wątpliwości co do poczytalności jest stan psychiczny oskarżonego w toku postępowania karnego (*tempore procedendi*), w szczególności w czasie rozprawy^[9]. Natomiast stan psychiczny oskarżonego z chwili popełnienia czynu (*tempore criminis*) pozostaje bez znaczenia dla podstaw obrony obligatoryjnej. Przywołane stanowisko zostało zakwestionowane w uchwale 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 1970 r.^[10], w której za istotne dla uzasadnionej wątpliwości co do poczytalności uznano zarówno ograniczenie zdolności rozpoznania czynu lub kierowania postępowaniem w chwili czynu, jak i ograniczenie możliwości skutecznej obrony w trakcie postępowania^[11]. Mimo iż wskazana uchwała z 1970 r. spotkała się z aprobatą ustawodawcy wyrażoną w nowelizacji wrześniowej, do dnia 1 lipca 2015 r. aktualna pozostawała krytyka interpretacji pojęcia poczytalności jako stanu zdrowia psychicznego *tempore criminis* lub *tempore procedendi*. Wskazywano, że „poczytalność” to termin o charakterze materialnoprawnym, bowiem niepoczytalność wynika z art. 31 § 1 k.k.^[12] i stanowi okoliczność wyłączającą winę^[13]. Tym samym brak poczytalności to problem dotyczący jedynie czasu popełnienia czynu zabronionego, a nie udziału oskarżonego w postępowaniu karnym^[14].

8 VI KZP 28/68, OSNKW, nr 10 (1968), poz. 116.

9 Zob. też Andrzej Ziębiński, „Wybrane kontrowersje wokół obrony obligatoryjnej (cz. 1)” *Palestra*, nr 1-2 (2007): 63.

10 VI KZP 23/69, OSNKW, nr 2-3 (1970), poz. 15.

11 Zob. Aneta Wilkowska-Płóciennik, „Uzasadnione wątpliwości co do poczytalności oskarżonego jako przesłanka obrony obligatoryjnej” *Prokuratura i Prawo*, nr 4 (2006): 140-141; Ryszard A. Stefański, „Wyniki badania psychiatrycznego oskarżonego a obrona obowiązkowa” *Prokuratura i Prawo*, nr 6 (1997): 125.

12 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t. j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1444).

13 Ryszard A. Stefański, *Obrona obligatoryjna w polskim procesie karnym* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2012), 126-127; Ewa Habzda-Siwiek, „Dylematy związane z opinią o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego (refleksje wokół art. 202 k.p.k.)”, [w:] *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, red. Krzysztof Krajewski (Warszawa: Wolters Kluwer, 2007), 186; Zob. też Błażej Kolański, „Wymagania wymiaru sprawiedliwości wobec biegłych psychiatrów i ich orzeczeń” *Prokurator*, nr 1 (2005): 24-28; Krzysztof Eichstaedt, „Niepoczytalny sprawca czynu zabronionego – zagadnienia wybrane” *Przeгляд Sądowy*, nr 11-12 (2019): 90, 93.

14 Tomasz Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2014), 352; Sebastian Ładoś, *Pozycja prawna oskarżonego z zaburzeniami psychicznymi* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2013), 185.

Odniesienie pojęcia poczytalności również do chwili postępowania postrzegano jako błąd techniczno-legislacyjny^[15]. O ile bowiem ocena poczytalności *tempore criminis* zasadniczo ograniczała się do weryfikacji kryteriów z art. 31 §1 k.k.^[16], w tym psychologicznego oraz biologiczno-psychologicznego^[17], to poczytalność *tempore procedendi* oceniana była w szerszym ujęciu stanu psychicznego pozwalającego oskarżonemu na rozumny udział w postępowaniu^[18]. To powodowało, że mimo identycznego stanu psychicznego w chwili czynu oraz w trakcie postępowania, oskarżony mógłby być uznany jednocześnie za poczytalnego i niepoczytalnego lub nie w pełni poczytalnego^[19]. Wspomniana wykładnia naruszała dyrektywy *lege non distinguente* oraz zakaz wykładni homonimicznej^[20]. Ponadto, w art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. w brzmieniu sprzed dnia 1 lipca 2015 r. ustawodawca nie wprowadził gradacji poczytalności, stąd przyjmowano, że nawet najmniejszy stopień ograniczenia poczytalności ma wpływ na zaistnienie przesłanki obrony obligatoryjnej^[21]. Jeżeli jednak poczytalność uznać

¹⁵ Ziębiński, „Wybrane”, 61.

¹⁶ Stefański, *Obrona*, 126-128; Grzegorzczak, *Kodeks*, 351-352; Piotr Nycz, „Obrona obligatoryjna związana ze stanem psychiki oskarżonego – uwagi na marginesie postanowienia SN z 29 czerwca 2010 r., I KZP 6/10” *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, nr 3 (2011): 53-55; Nieco odmiennie Ziębiński, „Wybrane”, 67; Tenże, „Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 29 VI 2010, I KZP 6/10” *Państwo i Prawo*, nr 9 (2011): 132; Aleksandra Płatek, „Poczytalność oskarżonego »w czasie postępowania« czy psychiczna zdolność do »rozumnej obrony«?” *Palestra*, nr 5-6 (2009): 72.

¹⁷ Zob. szerzej Monika Zbrojewska, „Obrona obligatoryjna związana ze stanem psychiki oskarżonego (refleksje wokół art. 79 §4 k.p.k.)”, [w:] *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, red. Tomasz Grzegorzczak (Warszawa: Wolters Kluwer, 2011), 438; Stefański, *Obrona*, 128; Kolasiński, „Wymagania”, 27; Krakowiak, *Sprawca*, 21-26. Por. Krzysztof Dąbkiewicz, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do zmian 2015* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2015), 100; Wiesław Koziół, „Pojęcie niepoczytalności w doktrynie prawa karnego i orzecznictwie Sądu Najwyższego” *Palestra*, nr 1-2 (2007): 76-83.

¹⁸ Romuald Kmiecik, „O poczytalności oskarżonego »w czasie postępowania« – polemicznie” *Palestra*, nr 5-6 (2007): 92, 94; Stefański, *Obrona*, 127-128; Grzegorzczak, *Kodeks*, 351-353; Nycz, „Obrona”, 53-58.

¹⁹ Kmiecik, „O poczytalności”, 92; Stefański, *Obrona*, 127; postanowienie SN z dnia 29 czerwca 2010 r., I KZP 6/10, LEX nr 583986.

²⁰ Kmiecik, „O poczytalności”, 93.

²¹ Wyrok SN z dnia 10 października 1979 r., V KRN 226/79, OSNPG, nr 3 (1980), poz. 38; Ładoś, *Pozycja*, 185-186; Płatek, „Poczytalność”, 72; Ziębiński, „Glosa”, 133; Tenże, „Wybrane”, 67.

za proste zaprzeczenie niepoczytalności^[22], a osoby poczytalne za osoby o niezakłóconej psychice, to istnieje ryzyko nieuzasadnionego rozszerzenia podstaw obrony obligatoryjnej, gdyż nie ma osób o niezakłóconej psychice, wobec czego każdy w pewnym stopniu ma ograniczoną poczytalność^[23]. Tym samym również w pewnej sprzeczności z redakcją art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k., a także wspomnianą dyrektywą *lege non distinguente* oraz zakazem wykładni homonimicznej powstał pogląd utrzymujący brak gradacji w zakresie wątpliwości co do poczytalności *tempore procedendi*. Natomiast *tempore criminis* znaczenie dla obrony obligatoryjnej przyznano tylko wyłączonej lub znacznie ograniczonej poczytalności^[24].

Powyższe uwagi nie wyczerpują problematyki art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. w brzmieniu sprzed dnia 1 lipca 2015 r. i zostały przytoczone jedynie w zakresie użytecznym dla dalszych rozważań. Mimo że z punktu widzenia regulacji k.p.k. przytoczone twierdzenia mają wartość historyczną, to w zakresie art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. zachowują aktualność, gdyż odnoszą się do podstaw obrony obligatoryjnej w postępowaniu karnym wykonawczym.

Jednak na kanwie art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. dominuje stanowisko ograniczające zakres pojęcia poczytalności do stanu zdrowia psychicznego skazanego *tempore procedendi*^[25]. Niejako w opozycji pozostaje pogląd, zgodnie z którym obrona obligatoryjna ma miejsce w przypadku uzasadnionej wątpliwości co do poczytalności skazanego zarówno *tempore procedendi*,

---

²² Tak SN w wyroku z dnia 16 listopada 1973 r., III KR 257/73, LEX nr 21585; Nycz, „Obrona”, 52; Konecki, *Niepoczytalny*, 34.

²³ Stefański, *Obrona*, 136; Rafał Paprzycki, „Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 15 marca 2005 r., II KK 404/04” *Palestra*, nr 9-10 (2005): 247-248, 251; Piotr Hofmański, Elżbieta Sadzik, Kazimierz Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I* (Warszawa: C.H. Beck, 2011), 544.

²⁴ Postanowienie SN z dnia 29 czerwca 2010 r., I KZP 6/10, OSNKW, nr 8 (2010), poz. 65; Nycz, „Obrona”, 57; Grzegorzczak, *Kodeks*, 351-354; Odmiennie Habzda-Siwek, „Dylematy”, 188.

²⁵ Tak Dąbkiewicz, *Kodeks karny*, 85-86; Postulski, *Obrona*, teza 6; Tenże, *Glosa do postanowienia SN z dnia 12 grudnia 2013 r., II KK 323/13* (Warszawa: LEX/el., 2014); Krakowiak, *Uzasadniona*, teza 3.2; Zbigniew Hołda, „Obrona w postępowaniu wykonawczym (wybrane problemy)”, [w:] *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci profesora Stanisława Waltosia*, red. Janina Czapska et. al. (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze PWN 2000), 412; uchwała SN z dnia 28 maja 1986 r., VI KZP 53/85, OSNKW, nr 9-10 (1986), poz. 70, LEX nr 20146; postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2013 r., II KK 323/13, LEX nr 1405158; postanowienie SN z dnia 18 czerwca 1998 r., III KKN 88/97, LEX nr 503262; postanowienie SA w Lublinie z dnia 28 grudnia 2001 r., II AKZ 676/01, OSA, nr 3 (2003), poz. 22, LEX nr 77304.

jak i *tempore criminis*^[26]. Blisko ostatniego z zaprezentowanych stanowisk można usytuować twierdzenia, które utożsamiają przesłanki obrony obligatoryjnej z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. oraz z art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. w brzmieniu sprzed dnia 1 lipca 2015 r.^[27]

Dominujący pogląd uzasadniony jest charakterem postępowania karnego wykonawczego, w którym nie bada się winy skazanego w odniesieniu do popełnionego czynu zabronionego. Na gruncie art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. w brzmieniu sprzed dnia 1 lipca 2015 r. wskazywano bowiem, że stan zdrowia psychicznego z chwili czynu ma znaczenie dla obrony obligatoryjnej ze względu na wyłączenie lub złagodzenie odpowiedzialności karnej, natomiast z chwili postępowania – z uwagi na zapewnienie oskarżonemu właściwych warunków korzystania z prawa do obrony^[28]. Tymczasem w zakresie postępowania wykonawczego jako cel prawa do obrony wskazuje się nie odpiernanie zarzutów, lecz modyfikowanie i zmniejszanie dolegliwości kary oraz ochronę skazanego przed arbitralnymi działaniami organów^[29]. Podkreśla się także autonomię prawa do obrony w art. 8 k.k.w. względem przepisów k.p.k.^[30]. Wskazania również wymaga, że w zakresie postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego, które nie jest tak autonomiczne jak postępowanie wykonawcze, przyjmuje się za zasadne ograniczenie uzasadnionej wątpliwości co do poczytalności oskarżonego do stanu zdrowia psychicznego *tempore procedendi*. U podstaw przytoczonego poglądu leży właśnie istota tego postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia, w którym nie bada się winy oskarżonego. Jednak również wspomniane stanowisko napotyka na tezy przeciwstawne^[31].

---

²⁶ Stefan Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz* (Warszawa: C.H. Beck 2010), 106; Kosonoga, „Przesłanki”, 523; postanowienie SN z dnia 11 września 1996 r., II KKN 69/96, Legalis nr 30208. Zob. Magdalena Kornak, *Glosa do postanowienia SN z dnia 27 lutego 2013 r.*, I KZP 27/12 (Warszawa: LEX/el., 2013); Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, 539.

²⁷ Wilkowska-Płóciennik, „Uzasadnione”, 147; wyrok SN z dnia 23 lutego 1990 r., V KRN 381/89, LEX nr 18038.

²⁸ Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, 544-545. Zob. też Stefański, *Obrona*, 126-128; Konecki, *Niepoczytalny*, 93.

²⁹ Tomasz Grzegorzczak, „Obróńca w postępowaniu karnym wykonawczym” *Palestra*, nr 3 (1989): 51; Joanna Deszyńska, „Kilka uwag o prawie do obrony formalnej w postępowaniu karnym wykonawczym i jego ograniczeniach” *Przegląd Więziennictwa Polskiego*, nr 64-65 (2009): 171.

³⁰ Konecki, *Niepoczytalny*, 227; Hołda, „Obróńca”, 409.

³¹ Dariusz Kala, „Obróńca w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego” *Palestra*, 7-8 (2003), 72-73; Steinborn, „Komentarz do art. 79”, teza 13.

Należy zwrócić uwagę, że dominujący na gruncie art. 8 § 2 ust 2 k.k.w. pogląd ograniczający aspekt poczytalności do stanu zdrowia psychicznego z chwili postępowania nawiązuje do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 1968 r.^[32], która już w 1970 r. utraciła aktualność. Stąd wspomniane stanowisko może przedstawiać się jako archaiczne. Tym niemniej należy podnieść, że na gruncie postępowania karnego wykonawczego omawiany pogląd został również zaprezentowany w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 1986 r.^[33]. Ponadto, do dnia 1 lipca 2015 r. istniały tak samo określone przesłanki obrony obligatoryjnej w art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. oraz w art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. Dyrektywa *lege non distinguente* oraz zakaz wykładni homonimicznej przemawia zatem za ich tożsamym rozumieniem. Należy jednak przypomnieć, że rozbijanie poczytalności na stan *tempore criminis* i *tempore procedendi* samo w sobie zostało przecież uznane za naruszenie wspomnianych dyrektyw. Stąd może powstać wątpliwość, czy również na gruncie interpretacji art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. w ujęciu art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. w brzmieniu sprzed dnia 1 lipca 2015 r. dyrektywy te nie powinny być pominięte. Czy jednak zasadne jest pomijanie dyrektyw interpretacji powołując się na okoliczność, że już raz zostały one pominięte? Przypomnienia również wymaga, że sprzeczna z dyrektywami wykładni interpretacja podstaw obrony obligatoryjnej w k.p.k. doprowadziła do nowelizacji przepisów. Tym samym nie jest tak, że ustawodawca daje przyzwolenie na pomijanie dyrektywy *lege non distinguente* oraz zakazu wykładni homonimicznej. Dłaczego jednak pozostawił bez zmian redakcję art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w.? W uzasadnieniu nowelizacji wrześniowej brak jest wskazówek w tym zakresie. Biorąc jednak pod uwagę tendencje w interpretacji art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. w brzmieniu sprzed dnia 1 lipca 2015 r., wykładnią zgodną ze wspomnianymi dyrektywami należałoby uznać przyznanie poczytalności charakteru materialnoprawnego, związanego z chwilą czynu. Tendencje te dobrze obrazuje twierdzenie, zgodnie z którym nowelizacja wrześniowa przywróciła poczytalności jej znaczenie materialnoprawne, likwidując z dyskursu pojęcie poczytalności w czasie postępowania^[34]. Tymczasem dominująca wykładnia art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. zmierza w przeciwnym kierunku. W szczególności nie sposób przyjąć, aby nowelizacja art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. ugruntowała rozumienie

³² VI KZP 28/68, OSNKW, nr 10 (1968), poz. 116.

³³ VI KZP 53/85, OSNKW, nr 9-10 (1986), poz. 70, LEX nr 20146.

³⁴ Krakowiak, *Sprawca*, 37.

poczytalności z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. wyłącznie jako stan zdrowia psychicznego z chwili postępowania.

Podjmuje się próbę obrony dominującego stanowiska poprzez powołanie się na odpowiednie stosowanie przepisów k.p.k. do postępowania wykonawczego na podstawie art. 1 § 2 k.k.w., co może oznaczać odmowę zastosowania niektórych przepisów, zastosowanie przepisów wprost albo z modyfikacjami uwzględniającymi charakterystykę postępowania wykonawczego^[35]. Możliwość modyfikacji miałyby uzasadniać odmienne rozumienie pojęcia poczytalności na potrzeby obrony obligatoryjnej w postępowaniu wykonawczym. Należy jednak zwrócić uwagę, że art. 1 § 2 k.k.w. znajduje zastosowanie w kwestiach nieuregulowanych^[36]. Tymczasem uzasadniona wątpliwość co do poczytalności skazanego jako podstawa obrony obligatoryjnej została samodzielnie uregulowana w omawianym art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w., zatem jego stosowanie pozostaje poza zakresem normowania art. 1 § 2 k.k.w., stąd problematyka uzasadnionej wątpliwości co do poczytalności pozostaje w sferze interpretacji przepisów k.k.w., gdzie kierunki wykładni określają stosowne dyrektywy.

Z drugiej strony, skoro ustawodawca nie zdecydował się skorzystać z odesłania z art. 1 § 2 k.k.w., lecz samodzielnie uregulował analizowane podstawy obrony obligatoryjnej w art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w., można nabrać przekonania, że zawartym tam zwrotom chciał nadać autonomiczne rozumienie. Rodzi się jednak pytanie, dlaczego posłużył się w tym celu identycznym sformułowaniem, jak w przypadku 79 § 1 pkt 3 k.p.k. w brzmieniu sprzed dnia 1 lipca 2015 r. Wspomniane wyżej dyrektywy interpretacji wymagają przecież, aby te same zwroty interpretować w taki sam sposób. Warto tutaj także przytoczyć pogląd wyrażony na gruncie art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. w brzmieniu sprzed dnia 1 lipca 2015 r., zgodnie z którym k.p.k. nie tworzy własnej definicji poczytalności, odwołując się w tym zakresie do norm k.k., który skutki materialnoprawne dla oskarżonego łączy jedynie ze zniesieniem lub znacznym ograniczeniem poczytalności w rozumieniu art. 31 § 1-3 k.k.^[37] Jeżeli zatem k.p.k. nie tworzył autonomicznej definicji poczytalności, to dlaczego obecnie miałyby to czynić k.k.w.?

³⁵ Postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2013 r., II KK, 323/13, LEX nr 1405158. Por. Deszyńska, „Kilka”, 171.

³⁶ Zob. Hołda, „Obrońca”, 409.

³⁷ Konecki, *Niepoczytalny*, 35; Stefański, *Obrona*, 128; postanowienie SN z dnia 14 marca 2008 r., V KK 434/07, LEX nr 447747.

Wreszcie podkreślenia wymaga, że gdyby uzasadnioną wątpliwość co do poczytalności skazanego wiązać jedynie z chwilą postępowania, to podstawa z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. byłaby tożsama z art. 79 § 1 pkt 4 k.p.k., co narusza zakaz wykładni synonimicznej. Ponadto, powraca wówczas pytanie, dlaczego nowelizacją wrześniową ustawodawca nie zmienił redakcji art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w., uzależniając obronę obligatoryjną od uzasadnionej wątpliwości, czy stan zdrowia psychicznego skazanego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny.

Dopełniając powyższej argumentacji wskazania wymaga, że prawo do obrony w stadium postępowania wykonawczego zgodnie z art. 42 ust. 2 Konstytucji RP^[38], art. 6 ust. 3 lit. b i c EKPC^[39], art. 14 ust. 3 lit. b i d MPPOiP^[40] postrzega się jako przejaw prawa człowieka^[41]. Stąd interpretacja pojęcia poczytalności z art. 8 § 2 ust. 2 k.k.w. jako stan zdrowia psychicznego *tempore criminis* lub *tempore procedendi* stanowi wyraz wykładni prokonstytucyjnej i prokonwencyjnej^[42]. Co więcej, przeciwne stanowisko może się przedstawiać jako nieuprawnione ograniczenie prawa do obrony. Zgodnie bowiem z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, znajdującym zastosowanie zasadniczo do wszystkich praw człowieka, wszelkie ograniczenia prawa do obrony powinny w sposób wyraźny wynikać z ustawy, a także powinny

³⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483).

³⁹ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r. (Dz.U. 1993, Nr 61, poz. 284).

⁴⁰ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977, Nr 38, poz. 167).

⁴¹ Hołda, „Obrońca”, 406-408; Dąbkiewicz, *Kodeks karny*, 79; Lachowski, „Komentarz do art. 8”, 52; Kornak, *Glosa*. Zob. też Kazimierz Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2017), 94; Deszyńska, „Kilka”, 171; Zbigniew Mierzejewski, „Prawo do odwołania się w sprawach karnych w ujęciu wynikającym z Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej” *Prokuratura i Prawo*, nr 4-5 (2020): 37; Marek A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2021), 667-668; wyroki TK: z dnia 25 listopada 2014 r., K 54/13, LEX nr 1548179; z dnia 3 listopada 2004 r., K 18/03, LEX nr 133746; z dnia 10 grudnia 2012 r., K 25/11, LEX nr 1230330; z dnia 19 lutego 2008 r., P 48/06, LEX nr 346349; wyrok ETPC z dnia 12 lutego 2013 r., 152/04, Siergiej Jefimenko przeciwko Rosji, Legalis nr 1460370.

⁴² Por. Mierzejewski, „Prawo”, 37; postanowienie SA w Białymstoku z dnia 5 października 2012 r., II AKo 128/12, LEX nr 1220425.

być konieczne dla bezpieczeństwa lub porządku publicznego bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób^[43]. Ponadto, wprowadzie prawo do obrony zakłada swobodę wyboru przez oskarżonego sposobu obrony^[44], jednak prawo do obrony powinno być realne i efektywne^[45], a decyzja oskarżonego we wspomnianym zakresie świadoma^[46]. W orzecznictwie wskazuje się, że z art. 6 ust. 3 lit. b i c. EKPC nie wynika wprost w jakich przypadkach oskarżony musi korzystać z pomocy obrońcy. Ustawodawcy poszczególnych krajów mają w tym zakresie pewną swobodę. Powinni jednak podjąć stosowne działania legislacyjne w przypadkach, w których brak obrońcy może spowodować nierówność broni oraz uczynić proces nierzetelnym^[47]. Stąd jeżeli na kanwie art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. w brzmieniu przed dniem 1 lipca 2015 r. funkcjonowała szeroka wykładnia pojęcia poczytalności, a obrona obligatoryjna z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. oraz z art. 79 § 1 k.p.k. jest przejawem tego samego prawa do obrony w ujęciu konstytucyjnym i konwencyjnym, to zawężająca

⁴³ Zob. szerzej Michał Prusek, *Stosowanie środków przymusu bezpośredniego w procesie karnym* (Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2021), 85-95 i wskazana tam literatura; wyroki TK z dnia 23 października 2012 r., SK 11/12, LEX nr 1222997; z dnia 27 czerwca 2013 r., K 12/10, LEX nr 1335469; z dnia 14 marca 2006 r., SK 4/05, LEX 182492. W zakresie prawa do obrony zob. przykładowo Lelental, *Kodeks*, 112; Michał Prusek, „Utajnienie zeznań świadka w procesie karnym a realizacja konstytucyjnej zasady proporcjonalności” *Palestra*, nr 7-8 (2017): 29; Jerzy Skorupka, „Konstytucyjny i konwencyjny standard tymczasowego aresztowania” *Państwo i Prawo*, nr 7 (2007): 57, 60; Wojciech Hermeliński, Barbara Nita-Światłowska, „Kilka uwag o prawie do obrony w związku z nowelizacją Kodeksu postępowania karnego z 2016 roku” *Palestra*, nr 9 (2016): 21-22; wyroki TK: z dnia 10 grudnia 2012 r., K 25/11, LEX nr 1230330; z dnia 28 kwietnia 2009 r., P 22/07, LEX nr 489825; z dnia 25 listopada 2014 r., K 54/13, LEX nr 1548179.

⁴⁴ Decyzja ETPC z dnia 9 listopada 2021 r., 60136/13, Robert Fąfara przeciwko Polsce, Legalis nr 2636030. Por. Nowicki, *Wokół*, 733.

⁴⁵ Nowicki, *Wokół*, 733; wyroki TK: z dnia 28 kwietnia 2009 r., P 22/07, LEX nr 489825; z dnia 28 listopada 2007 r., K 39/07, LEX nr 319447; z dnia 8 października 2013 r., K 30/11, LEX nr 1380782; z dnia 25 listopada 2014 r., K 54/13, LEX nr 1548179; z dnia 20 maja 2014 r., SK 13/13, LEX nr 1463477.

⁴⁶ Decyzja ETPC z dnia 9 listopada 2021 r., 60136/13, Robert Fąfara przeciwko Polsce, Legalis nr 2636030. Por. Nowicki, *Wokół*, 733.

⁴⁷ Nowicki, *Wokół*, 733-734; Cezary Kulesza, Piotr Starzyński, „Unia Europejska w obronie podejrzanego” *Państwo i Prawo*, nr 8 (2012): 35; Decyzja ETPC z dnia 14 lutego 2006 r., 74454/01, Woźniak przeciwko Polsce, LEX nr 482314; wyroki ETPC: z dnia 19 maja 2009 r., 18353/03, Kulikowski przeciwko Polsce, LEX nr 496624; z dnia 4 kwietnia 2018 r., 56402/12, Correia de Matos przeciwko Portugalii, LEX nr 2467668; wyroki TK: z dnia 25 listopada 2014 r., K 54/13, LEX nr 1548179; z dnia 8 października 2013 r., K 30/11, LEX nr 1380782.

wykładnia poczytalności w postępowaniu wykonawczym może przyczynić się do nieuzasadnionego obniżenia standardu ochrony praw człowieka w ostatnim stadium procesu karnego. Tym niemniej szczegółowa analiza poglądu dominującego na gruncie art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. w świetle art. 6 ust. 3 lit. b i c EKPC, art. 14 ust. 3 lit. b i d MPPOiP 42 ust. 2 oraz 31 ust. 3 Konstytucji RP wykracza poza ramy niniejszego opracowania.

Zmierzając do konkluzji tej części rozważań, nie można zaaprobować dominującego poglądu, który ogranicza uzasadnioną wątpliwość co do poczytalności skazanego tylko do stanu zdrowia psychicznego *tempore procedendi*, mimo iż pogląd ten wydaje się atrakcyjny ze względu na pragmatykę. Przedstawia się jednak jako przypadek wykładni *contra legem*. Stąd poczytalność z art. 8 § 2 ust. 2 k.k.w. należy wiązać zarówno ze stanem psychicznym zarówno *tempore criminis*, jak i *tempore procedendi*. Racjonalizując jednak tak przyjęte stanowisko, należy zgodzić się z Jackiem Kosonogą, że stan zdrowia psychicznego z chwili czynu nie będzie miał w postępowaniu wykonawczym tak decydującego znaczenia, jak w postępowaniu rozpoznawczym^[48]. Należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że nawet tak przyjęte stanowisko nie likwiduje problematyki wykładni pojęcia poczytalności z art. 8 § 2 ust. 2 k.k.w., a redakcja wspomnianego przepisu wymaga pilnej interwencji ustawodawcy. Zasygnalizowane trudności oddziałują bowiem na dalsze aspekty obrony obligatoryjnej w postępowaniu rozpoznawczym w postaci podstaw uzasadnionych wątpliwości oraz konieczności zasięgnięcia opinii biegłych psychiatrów.

Zakończenie analizy zakresu uzasadnionych wątpliwości co do poczytalności w art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. stanowi dopiero kwestię wstępną do dalszych rozważań. Rodzi się bowiem pytanie: w jakich przypadkach materializuje się omawiana podstawa obrony obligatoryjnej w postępowaniu wykonawczym?

W odniesieniu do art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. przyjmuje się, że aktualizacja rzeczowej przesłanki następuje już z chwilą, kiedy organ powziął lub powinien był powziąć uzasadnione wątpliwości rozumiane jako brak pewności co do przebiegu zdarzeń, nieustabilizowane wyobrażenia o rzeczywistości powstałe na podstawie obiektywnych faktów^[49]. Tym samym aktualny

---

⁴⁸ Kosonoga, „Przesłanki”, 523.

⁴⁹ Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, 536-539; Katarzyna Boratyńska, Paweł Czarnecki, „Komentarz do art. 79”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Andrzej Sakowicz (Warszawa: C.H. Beck, 2020), 291-292; Ryszard A. Stefański, „Komentarz do art. 79”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. Ryszard A. Stefański, Stanisław Zabłocki, (Warszawa: Wolters Kluwer, 2017),

pozostaje pogląd, że rzeczywisty stan zdrowia psychicznego oskarżonego nie ma znaczenia dla powstania tej przesłanki obrony obligatoryjnej^[50]. Ponadto wątpliwości nie muszą mieć charakteru ewidentnego^[51], powinny jednak znajdować oparcie w materiale dowodowym^[52]. Mogą także wynikać z dowodów swobodnych^[53]. Zasadne jest zastosowanie powyższych twierdzeń do podstawy z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w.^[54].

Tym samym na gruncie art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. za przesłankę zaistnienia uzasadnionych wątpliwości co do poczytalności uważa się przebycie choroby psychicznej lub urazu mózgu, nałogowy alkoholizm, nadużywanie narkotyków, leczenie w szpitalu psychiatrycznym, niedorozwój umysłowy, zaświadczenie stwierdzające chorobę psychiczną lub niedorozwój umysłowy, zaświadczenie z placówek służby zdrowia, informację z poradni zdrowia psychicznego^[55]. Podobne stanowisko prezentowane jest w zakresie art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w.^[56]. W postępowaniu wykonawczym kwestia wymienionych okoliczności wydaje się być nawet bardziej klarowna, gdyż wątpliwości co do poczytalności mogą być potwierdzone lub

---

897; wyrok SN z dnia 10 sierpnia 2000 r., III KKN 287/00, LEX nr 43439; wyrok SN z dnia 22 czerwca 2001 r., III KKN 108/01, LEX nr 51859.

⁵⁰ Hanna Gajewska, „Uzasadnione wątpliwości co do poczytalności oskarżonego jako przesłanka obrony niezbędnej” *Nowe Prawo*, nr 3 (1980): 38.

⁵¹ Eichstaedt, „Niepoczytalny”, 96; Stanisław Pikulski, *Ekspertyza psychiatryczna w procesie karnym* (Warszawa: Prywatna Wyższa Szkoła Businessu i Administracji, 2002), 22; Habzda-Siwiek, „Dylematy”, 187; Kolasiński, „Wymagania”, 32; postanowienie SN z dnia 21 listopada 1977 r., Z 34/77, OSNKW, nr 12 (1977), poz. 138.

⁵² Kolasiński, „Wymagania”, 31; postanowienie SN z dnia 27 września 2006 r., SDI 19/06, LEX nr 568812.

⁵³ Stefański, „Komentarz do art. 79”, 897; Konecki, *Niepoczytalny*, 121; Lech K. Paprzycki, „Podstawowe zasady opiniowania sądowo-psychiatrycznego co do poczytalności oskarżonego i zdolności jego uczestniczenia w postępowaniu karnym – zagadnienia prawne” *Prokuratura i Prawo*, nr 9 (1996): 110.

⁵⁴ Konecki, *Niepoczytalny*, 268; Dąbkiewicz, *Kodeks karny*, 90-91; Krakowiak, *Uzasadniona*, teza 4; Postulski, *Glosa*; Tenże, *Obrona*, teza 4; Kornak, *Glosa*; Zbigniew Hołda, Kazimierz Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz* (Gdańsk: Arche, 2005), 91-92.

⁵⁵ Kolasiński, „Wymagania”, 32-33; Eichstaedt, „Niepoczytalny”, 95; Paprzycki, „Podstawowe”, 110-111; Hanna Paluszkiwicz, „Komentarz do art. 79”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Katarzyna Dudka (Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2020), 206; Mariusz Nawrocki, „Komentarz do art. 202 k.p.k.”, [w:] *Biegły w postępowaniu cywilnym i karnym. Komentarz praktyczny, orzecznictwo, wzory pism procesowych*, red. Kinga Flaga-Gieruszyńska (Warszawa: C.H. Beck, 2020), 616-617; Grzegorzycyk, *Kodeks*, 720-721; Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, 1150-1151.

⁵⁶ Zob. przykładowo postanowienie SA w Krakowie z dnia 4 kwietnia 2013 r., II AKz w 350/13, LEX nr 1322102.

wykluczone przez wydaną w poprzednich stadiach procesu opinię biegłych psychiatrów. Co więcej, ograniczona poczytalność albo niepoczytalność *tempore criminis* może być stwierdzona prawomocnym wyrokiem^[57]. Jednak zamiast ułatwiać kwestię rozstrzygnięcia istnienia podstawy obrony obligatoryjnej z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w., opinia biegłych oraz prawomocny wyrok przyczyniają się do rozbieżności poglądów.

Z jednej strony twierdzi się, że w przypadku popełnienia czynu w warunkach niepoczytalności z art. 31 § 1 k.k., w postępowaniu wykonawczym w przedmiocie wykonania środków zabezpieczających z art. 94 i 99 k.k. zawsze realizuje się podstawa obrony obligatoryjnej z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w.^[58]. Warto zaznaczyć, że pogląd ten jest podzielany także przez część zwolenników wąskiego rozumienia poczytalności na gruncie przesłanek obrony obligatoryjnej w postępowaniu wykonawczym. Również skazanie za czyn popełniony w warunkach z art. 31 § 2 k.k. bywa w judykaturze przyjmowane za podstawę uzasadnionych wątpliwości co do poczytalności skazanego w postępowaniu wykonawczym dotyczącym kary za ten czyn^[59]. W opozycji pozostaje pogląd, zgodnie z którym skazanie przy zastosowaniu art. 31 § 2 k.k. nie jest wyznacznikiem uzasadnionych wątpliwości co do poczytalności skazanego w postępowaniu wykonawczym^[60]. W najszerszym zakresie z aprobatą spotykają się jednak stanowiska umiarkowane. Wskazuje się, że prawomocne skazanie z zastosowaniem art. 31 § 2 k.k. jest okolicznością powodującą obronę obligatoryjną w postępowaniu wykonawczym, chyba że w sposób oczywisty skazany nie wykazuje już zaburzeń psychicznych ograniczających jego zdolność do obrony^[61]. Aby jednak to stwierdzić, konieczne jest posiadanie wiadomości specjalnych.

⁵⁷ Por. postanowienie SN z dnia 18 czerwca 1998 r., III KKN 88/97, LEX nr 503262.

⁵⁸ Hołda, „Obróńca”, 413; Konecki, *Niepoczytalny*, 228; Podobnie Kornak, *Glosa*.

⁵⁹ Postanowienie SN z dnia 25 października 2006 r., V KK 277/06, LEX nr 611151; postanowienie SA w Krakowie z dnia 15 lutego 2001 r., II AKz 12/01, KZS, nr 3A (2012), poz. 50, Legalis nr 492026. Podobnie Kornak, *Glosa*; postanowienie SN z dnia 11 stycznia 2012 r., II KK 331/11, LEX nr 1108472; postanowienie SN z dnia 26 lutego 2019 r., II KK 38/19, LEX nr 2625411; postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 16 października 1998 r., II AKz 78/98, LEX nr 1681186.

⁶⁰ Krakowiak, *Uzasadniona*, teza 3; postanowienie SA w Krakowie z dnia 26 listopada 1998 r., II AKz 85/98, *Orzecznictwo Sądów – dodatek do Prokuratury i Prawa*, nr 4 (1999), poz. 25, KZS, nr 11 (1998), poz. 40, LEX nr 35272. Por. postanowienie SA w Lublinie z dnia 1 lipca 2009 r., II AKz 538/09, LEX nr 523992.

⁶¹ Lachowski, „Komentarz do art. 79”, 54; uchwała SN z dnia 28 maja 1986 r., VI KZP 53/85, OSNKW, nr 9-10 (1986), poz. 70, LEX nr 20146; postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2013 r., II KK 323/13, LEX nr 1405158. Zob. też Grzegorzczyk, „Obróńca”, 56.

Przyjmuje się także, że skazanie za czyn popełniony w warunkach z art. 31 § 2 k.k. automatycznie nie stanowi przesłanki uzasadnionych wątpliwości co do poczytalności skazanego, jednak powinno być brane pod uwagę przy ocenie podstaw z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w.^[62]

Analiza zaprezentowanych poglądów powinna odbywać się z uwzględnieniem przyjętej w poprzedniej części szerokiej interpretacji pojęcia poczytalności, co wydaje się prowadzić do jednoznacznych wniosków. Mianowicie jeżeli poczytalność należy rozumieć przez stan psychiczny z chwili czynu lub z chwili postępowania, a wykładnia poczytalności *tempore criminis* nawiązuje do art. 31 § 1 i 2 k.k., to trudno nie zgodzić się z twierdzeniem, iż prawomocne skazanie za czyn popełniony w warunkach z art. 31 § 1 lub 2 k.k. daje podstawę do zaistnienia obrony obligatoryjnej z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. w postępowaniu zmierzającym do wykonania kary orzeczonej za ten czyn.

W sposób tożsamy na zaistnienie podstawy obrony obligatoryjnej z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. może wpływać opinia biegłych psychiatrów wydana w tej samej sprawie w stadiach poprzedzających postępowanie wykonawcze. Wprawdzie opinia biegłych ma znaczenie dla postępowania, w toku którego została wydana^[63]. Jednak postępowanie wykonawcze nie jest odrębnym postępowaniem względem postępowania przygotowawczego czy jurysdykcyjnego, lecz jedynie kolejnym stadium tego samego postępowania karnego^[64]. Zatem przyjmuje się, że jeżeli opinia biegłych psychiatrów

---

⁶² Postanowienie SN z dnia 29 października 2015 r., II KK 280/15, OSNKW, nr 2 (2016), poz. 11, LEX nr 1994073; postanowienie SN z dnia 26 lipca 2016 r., II KK 175/15, LEX nr 2073918; postanowienie SN z dnia 20 kwietnia 2017 r., V KK 67/17, LEX nr 2281294.

⁶³ Ryszard A. Stefański, Stanisław Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom II* (Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2019), 578; postanowienie SN z dnia 11 września 1996 r., II KKN 69/96, LEX nr 26377.

⁶⁴ Monika Płatek, „Rola prawa karnego wykonawczego w zapobieganiu przestępczości” *Studia Iuridica*, nr 38 (2000): 110, 128; postanowienie SN z dnia 29 października 2015 r., II KK 280/15, LEX nr 1994073. Zob. też Dąbkiewicz, *Kodeks karny*, 32; Kazimierz Zgryzek, „Tok procesu karnego”, [w:] *Proces karny*, red. Jarosław Zagrodnik (Warszawa: Wolters Kluwer, 2019), 473-475; Wojciech Cieślak, „Postępowanie przygotowawcze (dochodzenie) w trybie przyspieszonym”, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom XIV. Tryby szczególne*, red. Piotr Hofmański, Feliks Prusak (Warszawa: Wolters Kluwer, 2015), 247; Marian Cieślak, „Kinetyka procesu karnego”, [w:] *Marian Cieślak. Dzieła wybrane. Tom II. Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, red. Stanisław Waltoś (Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2011), 44-46; Barbara Janusz-Pohl, *Immunitety w polskim postępowaniu karnym* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2009), 236-240; Robert

w postępowaniu rozpoznawczym potwierdziła uzasadnione wątpliwości co do poczytalności, co skutkowało utrzymaniem obrony obligatoryjnej do prawomocnego zakończenia postępowania, to w postępowaniu wykonawczym powinna mieć miejsce kontynuacja obrony obligatoryjnej^[65]. Natomiast sam fakt wydania opinii stwierdzającej prawidłowy stan zdrowia psychicznego w stadiach poprzedzających postępowanie wykonawcze w tej samej sprawie, w świetle art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. nie powinien stanowić przesłanki obrony obligatoryjnej. Podobnie należy potraktować wcześniejsze przeprowadzenie badania psychiatrycznego w tej samej sprawie^[66].

Wprawdzie powołując się na autonomię prawa do obrony w postępowaniu wykonawczym oraz samodzielność jurysdykcyjną sądu w tym stadium postępowania, można podejmować próbę zakwestionowania kontynuacji obrony obligatoryjnej z poprzednich stadiów postępowania. Wspomniane rozwiązanie doprowadzi jednak do niepożądanych rezultatów. Z jednej strony będzie wymagało ponownego zasięgnięcia opinii biegłych psychiatrów w przypadku utrzymywania się wcześniej zaistniałych podstaw obrony obligatoryjnej. Z drugiej strony niekoniecznie pozwoli na rezygnację z zasięgnięcia opinii biegłych psychiatrów, jeżeli stan zdrowia psychicznego oskarżonego w stadium postępowania wykonawczego ulegnie poprawie. Już bowiem samo uprzednie leczenie psychiatryczne czy stwierdzenie choroby psychicznej zostały uznane za okoliczności uzasadniające wątpliwości co do poczytalności skazanego, co wyżej wykazano. Podobnie traktuje się opinię wydaną w innej sprawie, stwierdzającą określoną kategorię zaburzenia stanu zdrowia psychicznego skazanego^[67]. Zatem nawet

---

Seweryn, „O niektórych aspektach zawieszenia postępowania wykonawczego” *Prokuratura i Prawo*, nr 9 (2021): 88; Sławomir Steinborn, „Postępowanie przed sądem pierwszej instancji. Uwagi ogólne”, [w:], *Kodeks*, teza 1 i 2; Wojciech Sych, *Wpływ pokrzywdzonego na tok postępowania przygotowawczego w polskim procesie karnym* (Kraków: Zakamycze, 2006), 13-14; uchwała SN całej Izby SN - Izby Karnej z dnia 9 października 2000 r., I KZP 4/00, LEX nr 43432.

⁶⁵ Kornak, *Glosa*; Leleń, *Kodeks*, 107.

⁶⁶ Stefański, Zabłocki, *Kodeks*, 578; Grzegorz Krzysztofuk, „Komentarz do art. 202”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. Dariusz Draje-wicz (Warszawa: C.H. Beck, 2020), 912; Grzegorzczyk, *Kodeks*, 721; postanowienie SN z dnia 4 marca 2009 r., V KK 36/09, LEX nr 495322; postanowienie SN z dnia 17 września 2014 r., V KK 128/14, LEX nr 152397; postanowienie SN z dnia 11 stycznia 2012 r., III KK 176/11, LEX nr 1135686. Por. Lech K. Paprzycki, „Komentarz do art. 202”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. Lech K. Paprzycki (Warszawa: Wolters Kluwer, 2013), 693.

⁶⁷ Stefański, Zabłocki, *Kodeks*, 579 i wskazane tam orzecznictwo. Zob. też Paprzycki, „Komentarz do art. 202”, 693; wyrok SN z dnia 15 września 2010 r., IV

jeżeli tożsamej treści opinia wydana w tej samej sprawie w poprzednich stadiach procesu nie zostanie uznana za automatyczną podstawę obrony obligatoryjnej w postępowaniu wykonawczym, to trudno nie zgodzić się z twierdzeniem, że stanowi ona okoliczność przemawiającą za przyjęciem uzasadnionych wątpliwości co do poczytalności skazanego, ergo czyni koniecznym zasięgnięcie opinii biegłych psychiatrów^[68].

Zasadna zatem wydaje się teza przemawiająca za kontynuacją obrony obligatoryjnej w postępowaniu karnym wykonawczym, jeżeli w poprzednich stadiach postępowania została wydana opinia potwierdzająca uzasadnione wątpliwości co do poczytalności, co skutkowało utrzymaniem się podstaw obrony obligatoryjnej do prawomocnego zakończenia postępowania. Wówczas sąd, jeżeli w postępowaniu karnym wykonawczym uzna tak wydaną opinię za uzasadnioną, a także pełną, jasną i niesprzeczną, zwolniony jest z obowiązku zasięgnięcia opinii biegłych psychiatrów celem potwierdzenia uzasadnionych wątpliwości co do poczytalności jako podstawy obrony obligatoryjnej w postępowaniu karnym wykonawczym. Przyjęte założenie pozwala w części odpowiedzieć na pytanie zadane na początku niniejszego opracowania w przedmiocie konieczności zasięgnięcia opinii biegłych psychiatrów w postępowaniu wykonawczym w przypadku powstania podstawy obrony obligatoryjnej z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w.

Należy jednak przypomnieć, że na podstawie art. 8 § 1 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w. sąd w postępowaniu karnym wykonawczym korzysta z samodzielności jurysdykcyjnej^[69]. Tym samym może uznać wydaną w poprzednich stadiach sprawy opinię za niepełną, niejasną oraz wewnętrznie lub zewnętrznie sprzeczną, w tym w niewystarczającym stopniu potwier-

---

KK 425/09, LEX nr 603806 wraz z glosą Ryszarda A. Stefańskiego, *Państwo i Prawo*, nr 5 (2011): 130-135; postanowienie z dnia 8 stycznia 2010 r., III KK 186/09, LEX nr 560588; Odmiennie jednak postanowienie SA w Krakowie z dnia 23 lutego 2012 r., II AKo 7/12, LEX nr 1315542.

⁶⁸ W zakresie wspólnej podstawy dla obrony obligatoryjnej i powołania biegłych lekarzy psychiatrów zob. Feliks Prusak, „Wątpliwości co do poczytalności oskarżonego jako podstawa obligatoryjnego udziału obrońcy w postępowaniu karnym” *Palestra*, nr 1 (1969): 42-43; Zbrojewska, „Obrońca”, 445; Stefański, Zabłocki, *Kodeks*, 569.

⁶⁹ Zofia Świda-Łągiewska, „Stan rzeczy osądzonej a orzecznictwo sądu w postępowaniu wykonawczym” *Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji*, nr XXIV (1988): 59; Jerzy Lachowski, „Komentarz do art. 1”, [w:] *Kodeks*, 8-9; postanowienie SN z dnia 30 lipca 2015 r., IV KZ 47/15, LEX nr 1765990; postanowienie SA w Krakowie z dnia 5 listopada 2011 r., II AKz w 1167/11, LEX nr 1163725.

dzającą uzasadnione wątpliwości co do poczytalności skazanego. Również w wyniku ujawnienia nowych okoliczności wydana opinia może stać się chociażby w części nieaktualna.

Wówczas może powstać potrzeba zasięgnięcia opinii biegłych psychiatrów. Jednocześnie nawet w przypadku wad opinii potwierdzającej, trudno kwestionować istnienie uzasadnionych wątpliwości co do poczytalności do czasu wydania opinii wykluczającej podstawy z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w., która zostanie oceniona pozytywnie przez sąd^[70]. Tym samym dalsze rozważania dodatkowo będą oddziaływać na postrzeganie momentu ustania obrony obligatoryjnej powstałej na podstawie art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w.

Zasadnie przyjmuje się, że w kwestiach wymagających wiadomości specjalnych sąd nie może odrzucić opinii biegłego i poczynić ustaleń faktycznych w oparciu o własne stanowisko^[71]. Konieczne jest wówczas zasięgnięcie kolejnej opinii biegłego^[72]. Należy jednak zwrócić uwagę na pewne ograniczenia wynikające ze specyfiki postępowania karnego wykonawczego.

Zgodnie bowiem z art. 202 § 5 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w. opinia biegłych psychiatrów w zakresie stanu zdrowia psychicznego skazanego powinna zawierać stwierdzenia dotyczące zarówno poczytalności w chwili popełnienia czynu, jak i aktualnego stanu zdrowia psychicznego^[73]. Tym samym

---

⁷⁰ Wilkowska-Płóciennik, „Uzasadnione”, 145-146; Stefański, *Obrona*, 215-219; Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, s. 549-550; Ziębiński, „Glosa”, 130-131; postanowienie SN z dnia 27 października 2005 r., I KZP 30/05, LEX nr 159149. Por. wyrok SN z dnia 25 sierpnia 1989 r., V KRN 196/89, LEX nr 18018.

⁷¹ Joanna Dzierżanowska, „Kontrola dowodu z opinii biegłego”, [w:] *Biegli w postępowaniu sądowym cywilnym i karnym. Praktyczne omówienie regulacji z orzecznictwem*, Joanna Dzierżanowska, Joanna Studzińska (Warszawa: Wolters Kluwer, 2019), 433-434; Czesław P. Kłak, „»Pełność«, »jasność« i »niesprzeczność« jako kryteria oceny dowodu z opinii biegłego w polskim procesie karnym (art. 201 k.p.k.)” *Studia Prawnicze KUL*, nr 4 (2012): 49, 55-56; Ryszard A. Stefański, „Komentarz do art. 193”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. Zbigniew Gostyński (Warszawa: Dom Wydawniczy ABC, 1998), 519; Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, 1106; Katarzyna Boratyńska, Paweł Czarnecki, Arkadiusz Lach, „Komentarz do art. 193”, [w:] *Kodeks*, 607; Lech K. Paprzycki, „Komentarz do art. 201”, [w:], *Kodeks*, 691; Grzegorzczyk, *Kodeks*, 717; wyrok SN z dnia 3 marca 1981 r., IV KR 271/80, LEX nr 17325; wyrok SN z dnia 2 marca 2017 r., II KK 358/16, LEX nr 2259785.

⁷² Robert Kaczor, „Etapy i kryteria oceny opinii biegłego w postępowaniu karnym” *Prokurator*, nr 1-2 (2010): 52; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 22 lutego 2006 r., II AKa 10/06, LEX nr 176533.

⁷³ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 27 października 2005 r., II AKz w 639/05, LEX nr 170266. Nieco odmiennie SA w Warszawie w postanowieniu z dnia 26 kwietnia 2007 r., II AKz w 346/07, LEX nr 282383.

minimalny zakres przedmiotowy wspomnianej opinii został wyraźnie określony przez ustawodawcę. Biegli mają obowiązek odnieść się w opinii do wyżej wymienionych kwestii. W przeciwnym razie opinia może być uznana za niepełną^[74].

Powstaje jednak pytanie o dopuszczalność tak szerokiego zakresu opinii biegłych. Bowiem kwestia poczytalności oskarżonego w chwili popełnienia czynu oddziałuje na możliwość przypisania oskarżonemu winy. Tym samym powinna być wyczerpująco zbadana w ramach stadiów poprzedzających postępowanie wykonawcze oraz wyrażona w sentencji wyroku, który w stadium postępowania wykonawczego korzysta z cechy prawomocności.

Wprawdzie sąd w postępowaniu karnym wykonawczym rozstrzyga samodzielnie zagadnienia faktyczne i prawne oraz nie jest związany rozstrzygnięciem innego sądu lub organu. Tym niemniej na podstawie art. 8 § 2 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w. prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny są jednak wiążące również w postępowaniu karnym wykonawczym^[75]. Z jednej strony przepis ten stanowi podstawę ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej i wytycza zakres związania sądu karnego. Z drugiej natomiast jest źródłem zakazu dowodzenia określonej tezy dowodowej^[76].

Na kanwie art. 8 § 2 k.p.k. może powstać wątpliwość czy wyroki sądów karnych tworzą prawo lub stosunek prawny. Szczegółowa analiza zasygnalizowanego problemu wykracza poza ramy niniejszego opracowania, a ponadto była już przedmiotem wielu publikacji^[77]. Ograniczając się zatem jedynie do najbardziej użytecznych konkluzji należy zasygnalizować,

⁷⁴ Lech K. Paprzycki, „Kryteria oceny opinii biegłego psychiatry i psychologa w postępowaniu karnym” *Palestra*, nr 11 (1999): 8; Ładoś, *Pozycja*, 187. Zob. też Habzda-Siwiek, „Dylematy”, 194. Odmiennie wydaje się Pikulski, *Ekspertyza*, 45.

⁷⁵ Świda-Łągiewska, „Stan”, 59; Lachowski, „Komentarz do art. 1”, 8. Zob. też Piotr Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego* (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1988), 135-139.

⁷⁶ Zbigniew Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe w procesie karnym* (Kraków: Zakamycze, 2005), 134-146; Michał Kurowski, „Komentarz do art. 8”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. Dariusz Świecki, (Warszawa: Wolters Kluwer, 2022), 76.

⁷⁷ Zob. dla przykładu Hofmański, *Samodzielność*, 94-117; Kwiatkowski, *Zakazy*, 134-146; Teresa Gardocka, *Prejudycjalność w polskim procesie karnym* (Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1987), 21-27, 104-137; Sławomir Steinborn, *Prawomocność części orzeczenia w procesie karnym* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2011), 173-201; Maciej Rogalski, *Przesłanka powagi rzeczy osądzonej w procesie karnym* (Kraków: Zakamycze, 2005), 175-177, 199-211.

że najmniej wątpliwości w literaturze budzi twierdzenie, zgodnie z którym wyroki skazujące w przeciwieństwie do uniewinniających, tworzą prawo lub stosunek prawny^[78]. Trudno zaprzeczyć konstytutywnemu charakterowi rozstrzygnięcia w przedmiocie kary, bowiem sąd w tym zakresie tworzy swoiste *novum* w obrocie prawnym. Jednak mając na uwadze, że prawomocny wyrok skazujący wyznacza kres obowiązywania zasady domniemania niewinności, a ponadto daje podstawy do zaostrezenia odpowiedzialności w innych postępowaniach z uwagi na powrót do przestępstwa, zasadne jest także przyznanie konstytutywnego charakteru rozstrzygnięciu o winie^[79].

Mogłoby się wydawać, że już w świetle powyższych rozważań można sformułować wniosek o związaniu sądu w postępowaniu wykonawczym wyrokiem skazującym. Przytoczone uwagi dotyczą jednak przede wszystkim związania sądu karnego wyrokami skazującymi za czyn inny niż ten, którego dotyczy wykonywana kara^[80]. Stąd w zakresie związania sądu w postępowaniu wykonawczym wyrokiem skazującym wydanym w tej samej sprawie w poprzednich stadiach procesu należy doprecyzować, że „sąd orzekając o sytuacji skazanego wyrokiem prawomocnym związany jest zawsze rozstrzygnięciami tego wyroku”^[81] oraz „kwestia winy i odpowiedzialności karnej jest rozstrzygnięta w wyroku prawomocnym ostatecznie i zgodnie z powagą rzeczy osądzonej może być wzruszona tylko w trybie nadzwyczajnych środków zaskarżenia”^[82]. Natomiast z uwagi na zasadę indywidualizacji i prawidłowego oddziaływania penitencjarnego zezwala się na modyfikację rozstrzygnięcia w przedmiocie kary, które jest zawarte w prawomocnym wyroku podlegającym wykonaniu^[83].

Przedstawione uwagi potwierdzają niedopuszczalność przeprowadzania dowodów w postępowaniu karnym wykonawczym na okoliczność stanu zdrowia psychicznego skazanego w chwili popełnienia czynu.

⁷⁸ Hofmański, *Samodzielność*, 111; Grzegorzcyk, *Kodeks*, 84; Wincenty Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz* (Warszawa: Lexis Nexis, 2014), 29.

⁷⁹ Grzegorzcyk, *Kodeks*, 84; Grzeszczyk, *Kodeks*, 29; Hofmański, *Samodzielność*, 113, 208; Jacek Kosonoga, „Komentarz do art. 8”, [w:] *Kodeks*, 165.

⁸⁰ Hofmański, *Samodzielność*, 122-123.

⁸¹ Świda-Łągiewska, „Stan”, 59. Zob. też Hofmański, *Samodzielność*, 135-139; Lachowski, „Komentarz do art. 1”, 8.

⁸² Zofia Świda-Łągiewska, *Sądownictwo penitencjarne jako instytucja procesowe* (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1974), 69; Eadem, „Stan”, 58; Jerzy Śliwowski, *Sądowy nadzór penitencjarny* (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1965), 155.

⁸³ Świda-Łągiewska, „Stan”, 58; Eadem, *Sądownictwo*, 69-70; Śliwowski, *Sądowy*, 155; Steinborn, *Prawomocność*, 170.

Nie wykluczają jednak możliwości dowodzenia aktualnego stanu zdrowia psychicznego skazanego, w tym możliwości udziału w postępowaniu i prowadzenia obrony w sposób samodzielny i rozsądny. „Poczytalność *tempore procedendi*” nie wpływa bezpośrednio na możliwość przypisania odpowiedzialności karnej, a tym samym nie kształtuje bezpośrednio sentencji wyroku skazującego ani w zakresie rozstrzygnięć co do winy, ani co do kary. Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego w tym zakresie nie jest zatem ograniczona i nie napotyka na zakaz dowodowy. Ponadto, w przeciwieństwie do poczytalności *tempore criminis* stan zdrowia psychicznego skazanego w toku postępowania nie stanowi okoliczności stałej, która pozostawałaby w odniesieniu do konkretnego wydarzenia z przeszłości. Pozostaje okolicznością zmienną, wymagającą niekiedy aktualizacji, co dostrzega także ustawodawca w redakcji art. 202 § 5 k.p.k. Tym samym wyżej zasygnalizowana potrzeba zasięgnięcia opinii biegłych psychiatrów celem potwierdzenia lub wykluczenia okoliczności z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. może się realizować jedynie w zakresie oceny stanu zdrowia psychicznego *tempore procedendi*.

Sformułowana konkluzja może jednak przysporzyć niemałych trudności z właściwym określeniem zakresu opiniowania. Jeżeli bowiem zgodnie z art. 202 § 5 k.p.k. biegli ograniczą się jedynie do analizy stanu zdrowia psychicznego skazanego *tempore procedendi*, to narażają się na zarzut opinii niepełnej. Jeżeli natomiast przeprowadzą badanie w spectrum obejmującym również stan zdrowia psychicznego *tempore criminis*, to opinia może być uznana w tym zakresie za niedopuszczalną.

Remedium wydaje się stanowić kwestia odpowiedniego stosowania art. 202 § 5 k.p.k., bowiem w przeciwieństwie do art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w., ustawodawca nie uregulował zakresu opiniowania w sposób autonomiczny w przepisach k.k.w. Tym samym zasadne jest zastosowanie art. 1 § 2 k.k.w. Mając na uwadze charakter postępowania karnego wykonawczego, jego cele, a ponadto wspomniane ograniczenie samodzielności jurysdykcyjnej oraz zakaz dowodowy, zasadne jest zawężenie zakresu obligatoryjnego opiniowania psychiatrycznego skazanego do stanu zdrowia psychicznego *tempore procedendi*. Rzeczona konkluzja znajduje zastosowanie przede wszystkim w przypadku, gdy wątpliwości co do poczytalności skazanego pojawiły się dopiero w postępowaniu wykonawczym, ergo we wcześniejszych stadiach postępowania stan zdrowia psychicznego oskarżonego nie był przedmiotem opinii biegłych psychiatrów.

Nieco odmiennie należy potraktować omawianą problematykę w sprawach, w których w ramach stadiów poprzedzających postępowanie

wykonawcze wydano już opinię w zakresie stanu zdrowia psychicznego oskarżonego. Z uwagi na art. 202 § 5 k.p.k. rzezoną opinią będzie zawierała ocenę stanu *tempore criminis* oraz *tempore procedendi* niezależnie od tego, który z tych stanów zdeterminował powstanie podstawy obrony obligatoryjnej z art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. Wówczas może aktualizować się potrzeba zasięgnięcia opinii uzupełniającej, ewentualnie opinii innych biegłych. O ile w zakresie opinii innych biegłych zasadne jest ograniczenie jej zakresu w oparciu o odpowiednie zastosowanie art. 202 § 5 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.^[84], o tyle redukcja zakresu opiniowania opinii uzupełniającej wynika wprost z celu zasięgnięcia takiej opinii. Wskazuje się bowiem, że opinia uzupełniająca może sprowadzać się do aktualizacji oceny stanu zdrowia psychicznego *tempore procedendi*^[85].

Należy jednak przypomnieć, że zgodnie z art. 201 k.p.k., jeżeli w sprawie została już wydana opinia biegłych psychiatrów, to zasięgnięcie opinii uzupełniającej, ewentualnie opinii innych biegłych, uzależnione jest od uznania wydanej opinii za niepełną, niejasną, wewnętrznie sprzeczną albo sprzeczną z innymi opiniami wydanymi w tej samej sprawie. Również ten przepis na mocy art. 1 § 2 k.k.w. znajduje odpowiednie zastosowanie w postępowaniu karnym wykonawczym^[86]. Problematyczne jednak pozostają przypadki dezaktualizacji opinii biegłych. Redakcja przepisu art. 201 k.p.k. wówczas wprost nie uprawnia do zasięgnięcia opinii uzupełniającej albo powołania innych biegłych. Mimo to, w orzecznictwie dopuszcza się przeprowadzenie opinii uzupełniającej albo nowej opinii w przypadku ujawnienia nowych faktów, czyniących dotychczasową opinię nieaktualną^[87]. Wydaje się, że opinia nieaktualna może stanowić rodzaj opinii

⁸⁴ Por. Kłak, „»Pełność«, 61-62.

⁸⁵ Krzysztofiuk, „Komentarz do art. 202”, 921; Por. Kazimierz Zgryzek, „Szczegółowe propozycje zmian przepisów kodeksów karnego i postępowania karnego dotyczących środków zabezpieczających” *Przegląd Prawa Karnego*, nr 3 (1990): 40; Pikulski, *Ekspertyza*, 54; Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, 1150.

⁸⁶ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 24 marca 2017 r., II AKzw 235/17, LEX nr 2358155; postanowienie SA w Rzeszowie z dnia 27 marca 2013 r., II AKzw 131/13, LEX nr 1293922. Por. wyrok SO w Gliwicach z dnia 12 czerwca 2017 r., IV K 129/15, LEX nr 2451522.

⁸⁷ wyrok SA w Katowicach z dnia 14 marca 2014 r., II AKA 27/14, LEX nr 1487111; postanowienie SN z dnia 8 stycznia 2010 r., III KK 186/09, LEX nr 560588; wyrok SN z dnia 5 grudnia 2018 r., V KK 506/17, LEX nr 2591096; wyrok SO w Gliwicach z dnia 28 lutego 2017 r., IV K 87/14, LEX nr 2338818. Por. Paprzycki, „Podstawowe”, 120; postanowienie SN z dnia 21 kwietnia 2009 r., WZ 19/09, LEX nr 608941.

niepełnej^[88]. Przyjmuje się bowiem, iż opinia niepełna to taka, która nie uwzględnia wszystkich istotnych dla rozstrzygnięcia konkretnej kwestii okoliczności, pomija niezbędne dowody, czynności badawcze lub opiera się na niewystarczającym materiale dowodowym^[89]. Należy jednak zwrócić uwagę, że wbrew redakcji art. 201 k.p.k. przyjmuje się, że „można wezwać ponownie tych samych biegłych lub powołać innych, jeżeli organ procesowy ma wątpliwości co do trafności opinii lub podważa jej zasadność”^[90] oraz „jeżeli nawet dotychczasowa opinia biegłego jest pełna, jasna i niesprzeczna, będzie możliwe, w szczególnie uzasadnionych wypadkach, skuteczne złożenie wniosku o nową opinię innego biegłego lub zespołu biegłych”^[91]. Niekiedy także uznaje się za zasadne powołanie innych biegłych nie na podstawie art. 201 k.p.k., lecz na podstawie art. 193 k.p.k.^[92]

Zmierzając do konkluzji niniejszego opracowania wskazania wymaga to, że konieczność zasięgnięcia opinii biegłych psychiatrów w przypadku uzasadnionej wątpliwości co do poczytalności skazanego jako podstawy obrony obligatoryjnej zależy od wielu czynników. W zakresie wątpliwości co do poczytalności oskarżonego *tempore criminis* sąd związany jest prawomocnym wyrokiem skazującym. Tym samym w stadium postępowania karnego wykonawczego sąd nie ma uprawnienia ani obowiązku, aby zasięgać opinii biegłych psychiatrów w tym zakresie. Jeżeli jednak w poprzednich

⁸⁸ Tak Kaczor, „Etapy”, 48.

⁸⁹ Kolasiński, „Wymagania”, 58; Dzierżanowska, „Kontrola”, 432; Hofmański, Sadzik, Zgrzyzek, *Kodeks*, 1142; Krzysztof Eichstaedt, „Najczęstsze uchybienia dotyczące wydanych opinii sędowo-psychiatrycznych w ocenie prawnika” *Prawo i Medycyna*, nr 4 (2016): 78. Zob. też Pikulski, *Ekspertyza*, 52; Kłak, „»Pełność«, 60-61; Grzegorzcyk, *Kodeks*, 715; Paprzycki, „Komentarz do art. 201”, 687; wyrok SN z dnia 8 stycznia 2002 r., IV KKN 646/97, *Legalis* 345407.

⁹⁰ Stefański, Zabłocki, *Kodeks*, 566; Zbigniew Doda, Andrzej Gaberle, *Dowody w procesie karnym* (Warszawa: Dom Wydawniczy ABC, 1995), 117 i wskazane tam orzecznictwo; Zbigniew Doda, „Kontrola dowodu z opinii biegłego w trybie art. 182 kodeksu postępowania karnego” *Palestra*, nr 6 (1977): 77. Zob. też Kłak, „»Pełność«, 50; Katarzyna Boratyńska, Paweł Czarnecki, Arkadiusz Lach, „Komentarz do art. 201”, [w:] *Kodeks*, 624; wyrok SA w Lublinie z dnia 9 września 2015 r., II AKA 188/15, *LEX* nr 1916588.

⁹¹ Wyrok SN z dnia 7 grudnia 2001 r., III KKN 147/01, *LEX* nr 558358; wyrok SN z dnia 7 grudnia 2001 r., III KKN 147/00, *LEX* nr 51994 z krytyczną glosą Lecha K. Paprzyckiego, *Palestra*, nr 7-8 (2002): 216-224. Odmienne też Dagmara Gruszecka, „Komentarz do art. 201”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Jerzy Skorupka (Warszawa: C.H. Beck, 2021), 509; Boratyńska, Czarnecki, Lach „Komentarz do art. 201”, 623.

⁹² Kłak, „»Pełność«, 61-62.

stadiach sprawy wydana została opinia potwierdzająca wątpliwości co do poczytalności *tempore criminis*, co skutkowało utrzymaniem obrony obligatoryjnej do prawomocnego zakończenia postępowania, zasadna jest kontynuacja obrony obligatoryjnej w postępowaniu wykonawczym w tej samej sprawie.

Potrzeba zasięgnięcia opinii biegłych psychiatrów w postępowaniu karnym wykonawczym powstaje, gdy uzasadnione wątpliwości co do aktualnego stanu zdrowia psychicznego skazanego ujawniły się dopiero w postępowaniu wykonawczym. Również gdy opinia wydana w poprzednich stadiach postępowania w zakresie aktualnego stanu zdrowia psychicznego jest w ocenie sądu prowadzącego postępowanie wykonawcze niewystarczająca, nieaktualna, niepełna, niejasna, wewnętrznie sprzeczna lub sprzeczna z inną opinią wydaną w tej samej sprawie, na sądzie ciąży obowiązek wezwania ponownie tych samych biegłych lub powołania innych celem potwierdzenia lub wykluczenia wątpliwości co do poczytalności skazanego w chwili postępowania. Jednakże wnioski w zakresie obowiązku dopuszczenia dowodu z opinii biegłych psychiatrów tracą częściowo na znaczeniu w przypadku kumulacji potwierdzonych w opinii wątpliwości co do poczytalności *tempore criminis* i *tempore procedendi*. Rodzi się wówczas pytanie, czy celowym jest zasięganie opinii biegłych psychiatrów, jeżeli, zgodnie z opinią wydaną w poprzednich stadiach postępowania, sąd w orzeczeniu kończącym postępowanie przyjął, że czyn popełniono w warunkach art. 31 § 1, ewentualnie § 2 k.k. Jeżeli omawiany dowód zmierzałby jedynie do potwierdzenia lub wykluczenia podstaw z art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w., to przedstawia się jako bezcelowy, a tym samym pozostający bez wpływu na obronę obligatoryjną, która będzie istniała z uwagi na stan psychiczny skazanego z chwili czynu. Wówczas okoliczność aktualnego stanu zdrowia skazanego *tempore procedendi* może przedstawiać się jako nieistotna, pozbawiona znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, co uprawnia do odstąpienia od zasięgnięcia opinii biegłych^[93]. Nie należy jednak wykluczać takiej opinii, jeżeli zmierzałaby do oceny aktualnego stanu zdrowia psychicznego skazanego w innym celu, w szczególności na potrzeby indywidualizacji sposobu wykonywania kary i innych środków^[94].

⁹³ Grzegorz Krzysztofuk, „Komentarz do art. 193”, [w:] *Kodeks*, 852; Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, 1105; wyrok SN z dnia 27 stycznia 1999 r., IV KKN 178/96, LEX nr 1228064.

⁹⁴ Zob. dla przykładu Paprzycki, „Podstawowe”, 112.

Bibliografia

- Boratyńska Katarzyna, Czarnecki Paweł, „Komentarz do art. 79”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Andrzej Sakowicz, 285-293. Warszawa: C.H. Beck, 2020.
- Boratyńska Katarzyna, Paweł Czarnecki, Arkadiusz Lach, „Komentarz do art. 193”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Andrzej Sakowicz. 606-609. Warszawa: C.H. Beck, 2020.
- Boratyńska Katarzyna, Paweł Czarnecki, Arkadiusz Lach, „Komentarz do art. 201”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Andrzej Sakowicz. 621-624. Warszawa: C.H. Beck, 2020.
- Cieślak Marian, „Kinetyka procesu karnego”, [w:] *Marian Cieślak. Dzieła wybrane. Tom II. Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, red. Stanisław Waltoś. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2011.
- Cieślak Wojciech, „Postępowanie przygotowawcze (dochodzenie) w trybie przyspieszonym”, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom XIV. Tryby szczególne*, red. Piotr Hofmański, Feliks Prusak. 247-258. Warszawa: Wolters Kluwer, 2015.
- Dąbkiewicz Krzysztof, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2018.
- Dąbkiewicz Krzysztof, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do zmian 2015*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2015.
- Deszyńska Joanna, „Kilka uwag o prawie do obrony formalnej w postępowaniu karnym wykonawczym i jego ograniczeniach” *Przegląd Więziennictwa Polskiego*, nr 64-65 (2009): 171-180.
- Doda Zbigniew, „Kontrola dowodu z opinii biegłego w trybie art. 182 kodeksu postępowania karnego” *Palestra*, nr 6 (1977): 70-86.
- Doda Zbigniew, Gaberle Andrzej, *Dowody w procesie karnym*. Warszawa: Dom Wydawniczy ABC, 1995.
- Dzierżanowska Joanna, „Kontrola dowodu z opinii biegłego”, [w:] *Biegli w postępowaniu sądowym cywilnym i karnym. Praktyczne omówienie regulacji z orzecnictwem*, Joanna Dzierżanowska, Joanna Studzińska. 426-439. Warszawa: Wolters Kluwer, 2019.
- Eichstaedt Krzysztof, „Najczęstsze uchybienia dotyczące wydanych opinii sądo-wo-psychiatrycznych w ocenie prawnika” *Prawo i Medycyna*, nr 4 (2016): 72-88.
- Eichstaedt Krzysztof, „Niepoczytalny sprawca czynu zabronionego – zagadnienia wybrane” *Przegląd Sądowy*, nr 11-12 (2019): 90-105.
- Gajewska Hanna, „Uzasadnione wątpliwości co do poczytalności oskarżonego jako przesłanka obrony niezbędnej” *Nowe Prawo*, nr 3 (1980): 37-45.

- Gardocka Teresa, *Prejudycjalność w polskim procesie karnym*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1987.
- Gruszecka Dagmara, „Komentarz do art. 201”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Jerzy Skorupka. 505-510. Warszawa: C.H. Beck, 2021.
- Grzegorzczuk Tomasz, „Obrońca w postępowaniu karnym wykonawczym” *Palestra*, nr 3 (1989): 49-65.
- Grzegorzczuk Tomasz, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014.
- Grzeszczyk Wincenty, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Warszawa: Lexis Nexis, 2014.
- Habzda-Siwiek Ewa, „Dylematy związane z opinią o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego (refleksje wokół art. 202 k.p.k.)”, [w:] *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, red. Krzysztof Krajewski. 185-195. Warszawa: Wolters Kluwer, 2007.
- Hermeliński Wojciech, Nita-Światłowska Barbara, „Kilka uwag o prawie do obrony w związku z nowelizacją Kodeksu postępowania karnego z 2016 roku” *Palestra*, nr 9 (2016): 12-25.
- Hofmański Piotr, Elżbieta Sadzik, Kazimierz Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*. Warszawa: C.H. Beck, 2011.
- Hofmański Piotr, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1988.
- Hołda Zbigniew, „Obrońca w postępowaniu wykonawczym (wybrane problemy)”, [w:] *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci profesora Stanisława Waltosia*, red. Janina Czapska, Andrzej Gaberle, Andrzej Światłowski, Andrzej Zoll, 406-419. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze PWN 2000.
- Hołda Zbigniew, Kazimierz Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*. Gdańsk: Arche, 2005.
- Janusz-Pohl Barbara, *Immunitety w polskim postępowaniu karnym*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2009.
- Kaczor Robert, „Etapy i kryteria oceny opinii biegłego w postępowaniu karnym” *Prokurator*, nr 1-2 (2010): 41-55.
- Kała Dariusz, „Obrońca w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego” *Palestra*, 7-8 (2003): 70-80.
- Kłak Czesław P., „»Pełność«, »jasność« i »niesprzeczność« jako kryteria oceny dowodu z opinii biegłego w polskim procesie karnym (art. 201 k.p.k.)” *Studia Prawnicze KUL*, nr 4 (2012): 45-67.
- Kmiecik Romuald, „O poczytalności oskarżonego »w czasie postępowania« – polemicznie” *Palestra*, nr 5-6 (2007): 92-96.

- Kolasiński Błażej, „Wymagania wymiaru sprawiedliwości wobec biegłych psychiatrów i ich orzeczeń” *Prokurator*, nr 1 (2005): 24-59.
- Konecki Janusz, *Niepoczytalny sprawca czynu zabronionego w postępowaniu karnym*. Warszawa: Difin, 2015.
- Kornak Magdalena, *Glosa do postanowienia SN z dnia 27 lutego 2013 r., I KZP 27/12*. Warszawa: LEX/el., 2013.
- Kosonoga Jacek, „Komentarz do art. 8”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. Ryszard A. Stefański, Stanisław Zabłocki. 160-174. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017.
- Kosonoga Jacek, „Przesłanki obrony obligatoryjnej w postępowaniu wykonawczym”, [w:] *Pozbawienie wolności – funkcje i koszty. Księga Jubileuszowa Profesora Teodora Szymanowskiego*, red. Maria Niełacznna, Irena Rzeplińska, Andrzej Rzepliński, Paulina Wiktorska. 511-538. Warszawa: Wolters Kluwer, 2013.
- Kozielewicz Wiesław, „Pojęcie niepoczytalności w doktrynie prawa karnego i orzecznictwie Sądu Najwyższego” *Palestra*, nr 1-2 (2007): 76-85.
- Krakowiak Damian, *Sprawca niepoczytalny w procesie karnym*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2018.
- Krakowiak Damian, *Uzasadniona wątpliwość co do poczytalności skazanego w postępowaniu wykonawczym. Glosa do postanowienia SN z dnia 29 października 2015 r., II KK 280/15 r.* Warszawa: LEX/el., 2016.
- Krzysztofiuk Grzegorz, „Komentarz do art. 193”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. Dariusz Drajewicz. 848-860. Warszawa: C.H. Beck, 2020.
- Krzysztofiuk Grzegorz, „Komentarz do art. 202” [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. Dariusz Drajewicz. 908-922. Warszawa: C.H. Beck, 2020.
- Kulesza Cezary, Piotr Starzyński, „Unia Europejska w obronie podejrzanego” *Państwo i Prawo*, nr 8 (2012): 33-47.
- Kurowski Michał, „Komentarz do art. 8”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. Dariusz Świecki. 75-80. Warszawa: Wolters Kluwer, 2022.
- Kwiatkowski Zbigniew, *Zakazy dowodowe w procesie karnym*. Kraków: Zakamycze, 2005.
- Lachowski Jerzy, „Komentarz do art. 1” [w:] *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. Jerzy Lachowski. 4-11. Warszawa: C.H. Beck, 2021.
- Lachowski Jerzy, „Komentarz do art. 8”, [w:] *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. Jerzy Lachowski. 51-56. Warszawa: C.H. Beck, 2021.
- Lelental Stefan, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck 2010.
- Ładoś Sebastian, *Pozycja prawna oskarżonego z zaburzeniami psychicznymi*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2013.
- Mierzejewski Zbigniew, „Prawo do odwołania się w sprawach karnych w ujęciu wynikającym z Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych

- Wolności, Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej” *Prokuratura i Prawo*, nr 4-5 (2020): 22-39.
- Nawrocki Mariusz, „Komentarz do art. 202 k.p.k.”, [w:] *Biegły w postępowaniu cywilnym i karnym. Komentarz praktyczny, orzecznictwo, wzory pism procesowych*, red. Kinga Flaga-Gieruszyńska. 616-620. Warszawa: C.H. Beck, 2020.
- Nowicki Marek A., *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2021.
- Nycz Piotr, „Obrona obligatoryjna związana ze stanem psychiki oskarżonego – uwagi na marginesie postanowienia SN z 29 czerwca 2010 r., I KZP 6/10” *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, nr 3 (2011): 49-71.
- Paluszkiewicz Hanna, „Komentarz do art. 79”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Katarzyna Dudka. 204-208. Warszawa: Wolters Kluwer, 2020.
- Paprzycki Lech K., „Komentarz do art. 201”, [w:], *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. Lech K. Paprzycki. 687-691. Warszawa: Wolters Kluwer, 2013.
- Paprzycki Lech K., „Komentarz do art. 202”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. Lech K. Paprzycki. 692-698. Warszawa: Wolters Kluwer, 2013.
- Paprzycki Lech K., „Kryteria oceny opinii biegłego psychiatry i psychologa w postępowaniu karnym” *Palestra*, nr 11 (1999): 5-11.
- Paprzycki Lech K., „Podstawowe zasady opiniowania sądowo-psychiatrycznego co do poczytalności oskarżonego i zdolności jego uczestniczenia w postępowaniu karnym – zagadnienia prawne” *Prokuratura i Prawo*, nr 9 (1996): 109-121.
- Paprzycki Lech K., Glosa do wyroku SN z dnia 7 grudnia 2001 r., III KKN 147/00 *Palestra*, nr 7-8 (2002): 216-224.
- Paprzycki Rafał, „Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 15 marca 2005 r., II KK 404/04” *Palestra*, nr 9-10 (2005): 246-252.
- Pikulski Stanisław, *Ekspertyza psychiatryczna w procesie karnym*. Warszawa: Prywatna Wyższa Szkoła Businessu i Administracji, 2002.
- Płatek Aleksandra, „Poczytalność oskarżonego »w czasie postępowania« czy psychiczna zdolność do »rozumnej obrony?»” *Palestra*, nr 5-6 (2009): 70-75.
- Płatek Monika, „Rola prawa karnego wykonawczego w zapobieganiu przestępczości” *Studia Iuridica*, nr 38 (2000): 109-132.
- Postulski Kazimierz, *Glosa do postanowienia SN z dnia 12 grudnia 2013 r., II KK 323/13*. Warszawa: LEX/el., 2014.
- Postulski Kazimierz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2017.

- Postulski Kazimierz, *Obrona obligatoryjna w postępowaniu wykonawczym z powodu ograniczonej poczytalności. Glosa do postanowienia SN z dnia 29 października 2015 r., II KK 280/15*. Warszawa: LEX/el., 2016.
- Prusak Feliks, „Wątpliwości co do poczytalności oskarżonego jako podstawa obligatoryjnego udziału obrońcy w postępowaniu karnym” *Palestra*, nr 1 (1969): 35-45.
- Prusek Michał, „Utajnienie zeznań świadka w procesie karnym a realizacja konstytucyjnej zasady proporcjonalności” *Palestra*, nr 7-8 (2017): 29-36.
- Prusek Michał, *Stosowanie środków przymusu bezpośredniego w procesie karnym*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2021.
- Rogalski Maciej, *Przesłanka powagi rzeczy osądzonej w procesie karnym*. Kraków: Zakamycze, 2005.
- Seweryn Robert, „O niektórych aspektach zawieszenia postępowania wykonawczego” *Prokuratura i Prawo*, nr 9 (2021): 70-89.
- Skorupka Jerzy, „Konstytucyjny i konwencyjny standard tymczasowego aresztowania” *Państwo i Prawo*, nr 7 (2007): 57-69.
- Stefański Ryszard A., „Glosa do wyrok SN z dnia 15 września 2010 r., IV KK 425/09” *Państwo i Prawo*, nr 5 (2011): 130-135.
- Stefański Ryszard A., „Komentarz do art. 193”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. Zbigniew Gostyński. 518-524. Warszawa: Dom Wydawniczy ABC, 1998.
- Stefański Ryszard A., „Komentarz do art. 79”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. Ryszard A. Stefański, Stanisław Zabłocki. 878-923. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2017.
- Stefański Ryszard A., „Wyniki badania psychiatrycznego oskarżonego a obrona obowiązkowa” *Prokuratura i Prawo*, nr 6 (1997): 125-129.
- Stefański Ryszard A., *Obrona obligatoryjna w polskim procesie karnym*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2012.
- Stefański Ryszard A., Zabłocki Stanisław, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom II*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2019.
- Steinborn Sławomir, „Komentarz do art. 79”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. Sławomir Steinborn. Warszawa: LEX/el., 2016.
- Steinborn Sławomir, „Postępowanie przed sądem pierwszej instancji. Uwagi ogólne”, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. Sławomir Steinborn. Warszawa: LEX/el., 2016.
- Steinborn Sławomir, *Prawomocność części orzeczenia w procesie karnym*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011.
- Sych Wojciech, *Wpływ pokrzywdzonego na tok postępowania przygotowawczego w polskim procesie karnym*. Kraków: Zakamycze, 2006.

- Śliwowski Jerzy, *Sądowy nadzór penitencjarny*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1965.
- Świda-Łagiewska Zofia, „Stan rzeczy osądzonej a orzecznictwo sądu w postępowaniu wykonawczym” *Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji*, nr XXIV (1988): 55-66.
- Świda-Łagiewska Zofia, *Sądownictwo penitencjarne jako instytucja procesowe*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1974.
- Wilkowska-Płóciennik Aneta, „Uzasadnione wątpliwości co do poczytalności oskarżonego jako przesłanka obrony obligatoryjnej” *Prokuratura i Prawo*, nr 4 (2006): 140-147.
- Zbrojewska Monika, „Obrona obligatoryjna związana ze stanem psychiki oskarżonego (refleksje wokół art. 79 §4 k.p.k.)”, [w:] *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tyłmana*, red. Tomasz Grzegorzczak. 437-450. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011.
- Zgryzek Kazimierz, „Szczegółowe propozycje zmian przepisów kodeksów karnego i postępowania karnego dotyczących środków zabezpieczających” *Przegląd Prawa Karnego*, nr 3 (1990): 32-45.
- Zgryzek Kazimierz, „Tok procesu karnego”, [w:] *Proces karny*, red. Jarosław Zagrodnik. 473-792. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2019.
- Ziębiński Andrzej, „Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 29 VI 2010, I KZP 6/10” *Państwo i Prawo*, nr 9 (2011): 128-133.
- Ziębiński Andrzej, „Wybrane kontrowersje wokół obrony obligatoryjnej (cz. 1)” *Palestra*, nr 1-2 (2007): 60-75.
- Zimna Małgorzata, „Kształtowanie się instytucji obrony obligatoryjnej w świetle ostatnich zmian kodeksu postępowania karnego” *Ius Novum*, nr 4 (2015): 32-47.

